

Genel Kurul

Dağıtım Genel

17 Temmuz 2023

Orijinal Metin Dili: İngilizce

Yetmiş sekizinci oturum

Geçici gündemin 25 (b) maddesi*

Sosyal kalkınma: dünyanın sosyal durumu ve gençlik, yaşlanma, engelliler ve aile ile ilgili sorular da dahil olmak üzere sosyal kalkınma

Sosyal kalkınmada kooperatifler

Genel Sekreter Raporu

Özet

Bu rapor, Genel Kurul'un [76/135](#), sayılı kararı uyarınca sunulmuş olup, kooperatiflerin Üye Devletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmalarını destekleme potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerine yardımcı olabilecek temel politika ve eylemleri, insana yakışır iş imkânları sağlamak, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını desteklemek ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmek de dâhil olmak üzere ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Rapor, girişimci ekosistem yaklaşımını [76/135](#) sayılı kararın uygulanmasına ilişkin raporlama için analitik bir çerçeve olarak kullanmakta ve Üye Devletlerin kooperatiflerin sürdürülebilir ve başarılı ticari işletmeler olarak desteklenmesi için uygulamak isteyebileceği kılavuz ilkeler sunmaktadır.

* [A/78/150](#).

I. Giriş

1. Sosyal kalkınmada kooperatiflere ilişkin birbirini izleyen Genel Kurul kararlarında, en son 76/135 sayılı kararda kabul edildiği üzere, kooperatif işletmelerinin değerleri ve ilkeleri kooperatifleri sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilgili kılmalıdır. Kooperatiflerin değerleri kendi kendine yetme, öz sorumluluk, katılımcılığa dayalı karar alma, eşitlik, hakkaniyet, dayanışma ve sosyal sorumluluktur. Kooperatif ilkeleri arasında gönüllü ve açık ortaklık, ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik kontrol, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim, öğretim ve bilgilendirme, kooperatifler arasında işbirliği ve toplum için duyulan kaygı yer almaktadır.¹ Bu değerler ve ilkeler rehberliğinde kooperatifler sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarına katkıda bulunabilirler.

2. Genel Kurul, 76/135 sayılı kararında kooperatifleri, çeşitli ekonomik sektörlerde insana yakışır istihdam yaratılmasına, yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılmasına, eğitime, evrensel sağlık güvencesi de dâhil olmak üzere sosyal korumaya, finansal kapsayıcılığa ve uygun fiyatlı konut seçeneklerinin yaratılmasına doğrudan katkıda bulunan sürdürülebilir ve başarılı ticari işletmeler olarak tanımlamıştır. Ayrıca, hükümetleri, ulusal yasal ve düzenleyici ortamı kooperatiflerin kurulması ve büyümesi için daha elverişli hale getirmek amacıyla kooperatiflerle ilgili mevcut mevzuat ve yönetmeliklerini gözden geçirmeye davet etmiştir.

3. Kooperatiflerin sürdürülebilir ve başarılı ticari işletmeler olarak desteklenmesi, elverişli bir ortam yaratma çabalarının bir parçası olarak, açık kurallar ve düzenlemelerin yanı sıra hafif ve ağır altyapı, uygun oranlarda finansman ve iş ağı gibi hizmetleri içeren destekleyici bir ortamın yaratılmasını gerektirmektedir.

4. Bu rapor, sürdürülebilir kalkınmada kooperatiflerin mevcut durumuna ilişkin genel bir bakış sunmaktadır. Destekleyici bir ortamın unsurlarını analiz etmek ve 76/135 sayılı kararın uygulanmasına ilişkin raporlama yapmak için girişimcilik ekosistemi yaklaşımını kullanmaktadır. Rapor, kooperatiflere ilişkin veri ve istatistiklerin güçlendirilmesinin önemini vurgulamakta ve Üye Devletlerin kooperatifleri sürdürülebilir ve başarılı işletmeler olarak destekleme yollarını değerlendirmeleri için tavsiyeler sunmaktadır.

II. Sürdürülebilir kalkınmada kooperatifler

5. Dünya genelinde yaklaşık 3 milyon kooperatif bulunmaktadır ve dünya genelinde çalışanların %10'u ya bir kooperatif tarafından istihdam edilmekte ya da bir kooperatifte işçi-sahip konumundadır. Dünyanın en büyük 300 kooperatifi 2,1 trilyon doların üzerinde gelir elde ederken, birçok temel mal ve hizmeti de sunmaktadır. Birçok ülkede kooperatifler, piyasanın işleyişindeki aksaklıkları gidererek, ötekileştirilmiş insanları güçlendirerek, istihdam olanakları yaratarak ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyerek ulusal ekonomiye önemli katkılarda bulunmaktadır.^{2,3,4}

¹ Kooperatif değerleri ve ilkelerinin tam tanımı, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2002 tarihli (ve 193 sayılı) Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararı'nın ekinde bulunabilir.

² Bakınız www.ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures.

³ Jeffrey Moxom ve diğerleri, "Cooperatives and the Sustainable Development Goals: The role of cooperative organisations in facilitating SDG implementation at global, national and local levels" (2019).

⁴ Linda Shaw, Sarah Alldred ve Arielle Romenteau, *Building Inclusive Enterprises in Africa: cooperative case studies* (2019).

6. Kenya, Peru, Filipinler ve Polonya'da bulunan kooperatifler üzerine yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere, kooperatif çalışanları ve ortakları genellikle ulusal ortalamadan daha yüksek sosyal ve ekonomik sonuçlar elde etmektedir.⁵ Kooperatiflerin ortaklarının beşeri sermayelerine yaptıkları yatırımlardan eşit bir şekilde faydalanmak için genellikle daha fazla fırsat bulmaları nedeniyle, kadınların ekonomik durumu bir kooperatife ortak olmakla önemli ölçüde iyileşme eğilimindedir. Kadınlar, finansal kazanımlarının yanı sıra, finansal yönetim gibi temel beceriler konusunda eğitim ve öğretim de dahil olmak üzere kapasite geliştirme fırsatlarından da yararlanmaktadır.

7. Kooperatifler, Avrupa Birliği'nin sosyal ekonomiye ilişkin eylem planı ve Avrupa Birliği Dış Ortaklık Aracı tarafından finanse edilen ve 30'dan fazla ülkeyi kapsayan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) "Sosyal ve dayanışma ekonomisi ekosistemlerinin desteklenmesi" konulu Küresel Eylemi gibi Avrupa'da yakın zamanda hayata geçirilen bölgesel politikaların da bir parçasını teşkil etmektedir.⁶ Kooperatiflerin Teşviki ve Geliştirilmesi Komitesi ve Birleşmiş Milletler Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi Kurumlararası Görev Gücü gibi çeşitli uluslararası girişimler, Birleşmiş Milletler sistem kuruluşlarını ve diğer kuruluşları uluslararası düzeyde politika diyalogu için bir araya getirmektedir.

8. Kooperatifler her ne kadar önemli ekonomik ve sosyal aktörler olarak giderek daha fazla kabul görüyor olsalar da tam potansiyellerini gerçekleştirme konusunda halen ciddi güçlüklerle karşılaşmaya devam etmektedirler. Dünyanın pek çok yerinde, ulusal düzeyde sosyal ve ekonomik kalkınmaya katkılarını tam olarak ortaya koyacak yeterli veri bulunmamaktadır. Daha geniş anlamda ifade etmek gerekirse, kooperatif iş modeli hakkında yeterli bilgi ve eğitim bulunmamaktadır. Kooperatiflerin yasal ve düzenleyici ortamları, finansal kaynaklara erişim kabiliyetlerini etkileyecek ölçüde karmaşık olabilmektedir. Bu nedenlerle, birbirinden farklı güçlükleri değerlendirebilecek ve kooperatiflerin büyümesi ve başarısı için elverişli bir ortamın yaratılmasını destekleyebilecek analitik bir çerçevenin uygulanması önem arz etmektedir.

III. Girişimci ekosistem yaklaşımı

9. Girişimcilik ekosistemi yaklaşımı, yeni kurulan işletmelerin hayatta kalma ve başarılı olma şanslarını tespit etmek amacıyla uygulanabilirliklerini analiz etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşım hem gelişmiş⁷⁸ hem de gelişmekte olan ülkelerdeki kooperatifler için giderek daha fazla kullanılmaktadır.⁹

10. Girişimcilik ekosistemleri, yerel çevredeki işletmelerin performansını birbirine bağlayan, aracılık eden ve yöneten bir dizi birbirine bağlı aktör, kuruluş, kurum ve süreçten oluşur.¹⁰

⁵ Judith A. Hermanson, Leah Marie Lucas, Nicholas Hung, "What difference do cooperatives make?" (Washington, D.C., Overseas Cooperative Development Council, 2021).

⁶ Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Sosyal ve dayanışma ekonomisi ekosistemlerinin desteklenmesi. www.oecd.org/cfe/leed/social-economy/oecd-global-action/ adresinden erişilebilir.

⁷ Bu bölümde sunulan veri ve bilgiler, İñigo Albizuri tarafından 30 Mayıs - 1 Haziran 2023 tarihleri arasında Kapsayıcı Sosyal Kalkınma Birimi tarafından düzenlenen sosyal kalkınmada kooperatifler konulu uzman grubu toplantısı için hazırlanan "Girişimcilik Ekosistemi Çerçevesinde Mondragon" başlıklı makaleden alınmıştır. Bakınız <https://social.desa.un.org/issues/cooperatives/events/egm-cooperatives-social-development>.

⁸ Jason Spicer ve Michelle Zhong, "Multiple entrepreneurial ecosystems? Worker cooperative development in Toronto and Montréal" *Environment and Planning A: Economy and Space*, 54(4), 611–633 (2022).

⁹ Nazik Beishenaly ve Frédéric Dufays, "Entrepreneurial ecosystem for cooperatives: The case of Kyrgyz agricultural cooperatives", *Annals of Public and Cooperative Economics* (2023).

Politika yapıcılar tarafından girişimcilik ekosisteminin dört yönü hedeflenebilir: (a) ekosistemler içindeki girişimci aktörler; (b) girişimci kaynak sağlayıcılar (devlet, finans sağlayıcılar); (c) ekosistemler içindeki kulüpler ve dernekler gibi girişimci bağlantı sağlayıcılar ve (d) kooperatiflerin işbirliği veya rekabet kültürüne ilişkin algılar da dahil olmak üzere ekosistemler içindeki girişimcilik yönelimi. Girişimcilik sürecini çevreleyen sosyal ve ekonomik bağlama bağlı olarak ekosistemin farklı yapılanma biçimleri olabilir.

11. Girişimcilik ekosistemleri üzerine yapılan ilk araştırmalar Batılı gelişmiş ülkelere odaklanırken, son çalışmalar, iş destek hizmetleri sağlayan kilit paydaşların eksikliği, belirsiz ve tutarsız politikalar, finansal kaynakların kıtlığı, insan sermayesi eksikliği ve işbirlikçi çalışma kültürünü ve kişiselleştirilmiş ağları engelleyen dağınık altyapı dâhil olmak üzere az gelişmiş kurumlar gibi bir dizi özel faktörden etkilenen gelişmekte olan ülkelerdeki durumu incelemiştir.¹¹ Kayıt dışı ekonomilerin hâkim olması, girişimciliğin genellikle serbest meslek ve küçük ölçekli işletmelerle ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Sektörel farklılıklar da olabilir: örneğin, tarım sektöründeki ekosistemler kaynaklara zor erişim, uygun altyapı ve pazarlara erişim eksikliği ile nitelendirilmektedir.¹²

12. Girişimcilik ekosistemi yaklaşımı, bölgesel ve gelişmekte olan girişimciliğin anlaşılması bağlamında yaygın olarak kullanılmaktadır.^{13,14} Her ekosistem kendine özgü unsurlara sahip olsa da kooperatifler için girişimcilik ekosistemi, yüksek büyüme odaklı, rekabeti ve kâr elde etmeyi teşvik eden ekosistemlerden farklıdır. Bu nedenle, alternatif girişim türleri için ekosistemin özelliklerini anlamak ve politika düzeyinde nasıl ve hangi mekanizmalarla güçlendirilebileceklerini ve toplumlarına daha fazla fayda sağlayabileceklerini strateji haline getirmek gerekmektedir.

13. Kooperatif girişimcilik ekosistemi, politika ve düzenleyici ortam, eğitim ve kapasite geliştirme, işbirliği kültürü, fonlama ve finansman ile ağlar ve ortaklıklar kurma konularındaki eylemleri içermektedir. Hükümetler; kooperatifler ve onları temsil eden kuruluşlara danışarak kooperatiflerle ilgili politika ve düzenlemeleri belirleyen baş aktörlerdir. İlgili mevzuat kooperatiflere veya kooperatiflerin ana aktörler olduğu daha geniş sosyal ve dayanışma ekonomisine özel olabilir.

14. 2021 yılının Mayıs ayında, Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı, Üye Devletler ve Birleşmiş Milletler kuruluşlarına yönelik bir anket düzenleyerek, 2012 Uluslararası Kooperatifler Yılı'nda gerçekleştirilen ve kooperatifler için politika ve düzenleyici ortam, kooperatifler için kapasite geliştirme faaliyetleri, kooperatifler için ve kooperatifler hakkında eğitim ve öğretim ve kooperatiflerin gelişiminin daha fazla teşvik edilmesine

¹⁰ Colin Mason ve Ross Brown, "Entrepreneurial ecosystems and growth-oriented entrepreneurship", OECD Yerel İstihdam ve Ekonomik Kalkınma Programı ve Hollanda Krallığı Ekonomik İşler Bakanlığı tarafından düzenlenen girişimcilik ekosistemleri ve büyüme odaklı girişimcilik konulu çalıştay için hazırlanan makale, Lahey, Kasım 2013.

¹¹ Zhe Cao ve Xianwe Shi, "A systematic literature review of entrepreneurial ecosystems in advanced and emerging economies" *Small Business Economics*, vol. 57 (2021); ve Leandro Periera Morais ve Miguel Juan Bacic, "Social and solidarity economy and the need for its entrepreneuring ecosystem: current challenges in Brazil" *CIRIEC-España, Revista de la Economía Pública, Social y Cooperativa*, núm. 98 (2020).

¹² Morgan P. Miles ve Mark Morrison, "An effectual leadership perspective for developing rural entrepreneurial ecosystems," *Small Business Economics*, 54(4), 933–949, (2020).

¹³ Kevin McKague, Leslie J. Wardley ve Chad Saunders, "Nova Scotia's Entrepreneurial Ecosystem: A Global Entrepreneurial Ecosystem Report" (Global Girişimcilik Gözlemcisi ve Cape Breton Üniversitesi, Kanada, 2021).

¹⁴ OECD, "Yerel girişimcilik ekosistemleri ve gelişmekte olan endüstriler".

www.oecd.org/cfe/smes/localentrepreneurshipecosystemsandemergingindustries.htm adresinden erişilebilir

yönelik planlar gibi alanları kapsayan faaliyetler hakkında bilgi istemiştir. Sonuçlardan hareketle, politika yapımcılar tarafından hedef alınabilecek girişimcilik ekosisteminin aşağıda özetlenen beş temel unsurunu tespit etmek mümkün olmuştur.

A. **Unsur 1: kooperatifleri destekleyen mevzuat, politikalar ve kurumlar**

15. Genel Kurul, sosyal kalkınmada kooperatiflere ilişkin 76/135 sayılı kararında, diğer hususların yanı sıra, hükümetleri, ulusal yasal ve düzenleyici ortamı kooperatiflerin kurulması ve büyümesi için daha elverişli hale getirmek üzere mevcut mevzuat ve düzenlemeleri gözden geçirmeye davet etmektedir. Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nda çıkarılan 1852 tarihli Endüstriyel ve İhtiyati Cemiyetler Yasası, kooperatif hukukunun ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Kooperatif yasalarının yıllar içinde gelişmesi ile kooperatiflerin büyümesi ve gelişmesi arasında açık bir pozitif korelasyon söz konusudur. Bu ilişki, kooperatiflerin gelişimi için destekleyici bir ortam yaratmayı amaçlayan taslak kılavuz ilkeler (A/56/73-E/2001/68,ek) ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 2002 tarihli Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararı (No. 193) bu metinlerin en önemlileri arasında olup, bir dizi uluslararası yasal metin tarafından da tanınmış bulunmaktadır.

16. Kooperatif yasaları genel olarak Uluslararası Kooperatifler Birliği ilkelerine riayet etmekte ve Birlik tarafından 1995 yılında kabul edilen Kooperatif Kimliği Bildirisi ile ILO'nun 193 sayılı Tavsiye Kararını takip etmektedir. Bununla birlikte, kooperatiflere ilişkin yasal sistemlerde büyük bir çeşitlilik ve önemli alt-bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, faaliyet gösterdikleri sektörlerle bağlı olarak kooperatiflerin işleyişini ve vergilendirilmesini düzenleyen çeşitli federal yasalar, eyalet yasaları ve tüzükler bulunmaktadır. Avrupa'da, Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen çok sayıda ulus ötesi kural ve yönetmelik bulunmaktadır.

17. Birçok Afrika ülkesinde hem genel kooperatif yasaları hem de kooperatiflerin faaliyet gösterdiği belirli sektörleri düzenleyen yasalar bulunmaktadır; Asya ülkelerinde yaygın bir uygulama farklı kooperatif türleri için özel yasaların bulunmasıdır ve Latin Amerika'da genel kooperatif yasaları genellikle kooperatif türüne, özellikle de işçi veya kredi kooperatiflerine ilişkin bir veya daha fazla özel yasa ile desteklenmektedir.

Kooperatif yasadaki son değişiklikler¹⁵

18. Arjantin, Latin Amerika'daki en eski kooperatif yasalarından birine sahiptir. 1973 yılında çıkarılan bu yasa, yeni bir mevzuata ihtiyaç duyulmaksızın düzenli olarak güncellenebilmektedir. Örneğin, koronavirüs hastalığı (COVID-19) pandemisi sırasında çevrimiçi kooperatif yönetim kurulu toplantılarına olanak tanıyan bir değişiklik yapılmıştır. Kanun, kooperatiflerin tescili, denetimi ve teşviki için, hükümet yetkilileri ve kooperatif temsilcilerinden oluşan bir kurul tarafından yönetilen ulusal bir enstitü kurmuştur. Brezilya'da kooperatiflerin iştirakini kolaylaştırmak için ihale yasası değiştirilmiş, kredi kooperatiflerine ilişkin 2022 tarihli yasa ise kooperatiflerin daha kolay ve etkin bir şekilde kurulmasına olanak sağlamıştır.

19. Birleşik Krallık Parlamentosu gündeminde şu anda kooperatiflerin, karşılıklı sigorta şirketlerinin ve dostluk cemiyetlerinin varlıklarının yalnızca belirli amaçlar için kullanılabilmesini sağlamak üzere yasal kısıtlamalar getirmelerine olanak tanıyacak mevzuat görüşülmektedir.

¹⁵ Bu bölümdeki bilgilerin çoğu, Dante Cracogna tarafından 30 Mayıs-1 Haziran 2023 tarihlerinde New York'ta düzenlenen sosyal kalkınmada kooperatifler konulu uzmanlar grubu toplantısı için hazırlanan "Latin Amerika ve Karayipler'deki yasal gelişmeler" başlıklı makaleden alınmıştır. Ayrıca Uluslararası Kooperatifler Birliği Kooperatif Hukuku Komitesi'nin çalışmalarına bakınız: www.ica.coop/en/welcome-webpage-ica-cooperative-law-committee-ica-clc.

Mevzuat, kooperatifleri demutualizasyon (sermaye şirketine dönüştürme) ve halka açık limited şirket olma yönündeki baskılar karşısında koruma sağlamayı amaçlamaktadır.

20. Şili'de Kooperatifler Genel Kanunu 2016 yılında değiştirilmiş ve kooperatif yönetiminde cinsiyetlerin orantılı olarak temsil edilmesi ve kooperatiflerin örgütlenmesini ve faaliyetlerini kolaylaştıracak diğer tedbirler vurgulanmıştır. 2020 yılında Kolombiya, işverenlere destek sağlayan hükümet programlarına ve konut geliştirme finansmanı politikalarına kooperatifler için hükümler dahil etmiştir.

21. Kosta Rika, Ekvador, Honduras, Peru ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Porto Riko Bölgesi yakın zamanda tasarruf ve kredi kooperatiflerinin faaliyet alanlarını genişleten yasalar çıkarmış, Küba ise 2019 yılında kooperatiflere geniş atıflarda bulunan bir anayasa değişikliği yapmıştır. Ayrıca Ekvador, sağlık, sigorta ve turizm kooperatiflerinin kurulmasına olanak tanıyan mevzuatı kabul etmiştir. Paraguay, 2022 yılında ilk ve orta öğretim okullarında kooperatif eğitimini başlatan bir yasayı onaylamıştır.

22. Fiji şu anda, Pasifik bölgesindeki diğer ülkeler için bir model yasa olarak işlev görebilecek olan Kooperatif Yasasını (1996) kapsamlı bir şekilde gözden geçirmektedir. Fiji ayrıca Pasifik bölgesindeki kooperatiflere fayda sağlayabilecek bir eğitim tesisi kurma çalışmaları yürütmektedir. Endonezya Hükümeti kooperatiflere ilişkin yasa taslağını görüşmek üzere bakanlıklar arası bir komite oluşturmuştur. Japonya, işçi kooperatiflerini tanıyan bir mevzuat kabul etmiştir. Bu kanunun kabul edilmesinden önce Japonya'da işçi kooperatifleri için özel bir yasal tanımlama bulunmuyordu ve bu kooperatifler ya kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ya da küçük ve orta ölçekli işletmeler olarak kayıt yaptırmak zorundaydı.

23. Kore Cumhuriyeti 2012 yılında, kooperatiflerin ekonominin tüm sektörlerinde faaliyet göstermesine olanak tanıyan ve sektörel kanunlarda var olan kısıtlamaları ortadan kaldıran Kooperatifler Çerçeve Kanununu yürürlüğe koymuştur. Bu değişim, kooperatiflerin sayısında ve çeşitliliğinde hızlı bir artışı beraberinde getirmiştir. Kanuna göre Hükümet, kooperatifleri teşvik etmek ve kooperatifler için elverişli bir ekosistem oluşturmak amacıyla çok yıllık planlama yapmakla sorumludur.

24. Fas'ta, bir kooperatifin endüstriyel ve tıbbi kullanım için kenevir ve yan ürünlerini pazarlamasına ve ihraç etmesine izin veren bir kanun kabul edilmiştir. Polonya, tabandan gelen inşaat girişimleri için teşvikler sağlayan yeni bir konut kooperatifleri kanununu kabul etmiştir. Ürdün'de teklif edilen mevzuat, vatandaş olmayan kişilerin kooperatiflere ortak olarak dâhil edilmesine izin verecek, kooperatiflerin temsilini güçlendirecek ve kadın ve gençlerin entegrasyonunu artıracaktır.

25. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Washington Eyaleti, girişimcilik ekosistemi yaklaşımını esas almak ve şirketleri meslek ve ticaret birlikleri, finans kuruluşları, sendikalar, küçük işletme geliştirme merkezleri ve ekonomik ve işgücü geliştirme kuruluşları dahil olmak üzere teknik destek ve hizmet sağlayıcılardan oluşan bir ağa bağlamak suretiyle çalışanlara ait şirketleri (işçi kooperatifleri) destekleyen bir kanun çıkarmıştır.

26. Uruguay'da parlamento şu anda kamu alımlarında kooperatiflere ayrıcalık tanıyan ve kadınların parlamentodaki temsilini artıran yasa tasarılarını görüşmektedir. Uganda'da, sektöre olan güveni artırmak amacıyla tasarruf ve kredi kooperatiflerini merkez bankasının denetimi altına alacak yasa teklifleri hazırlanmıştır.

B. Unsur 2: eğitim ve kapasite geliştirme

27. Kooperatif liderlerinin, özellikle de toplum temelli daha küçük kooperatiflerin, yönetim, liderlik ve muhasebe becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Eğitim ihtiyacı

kooperatiflerin ötesine de uzanmakta ve Genel Kurulun kooperatifler konusundaki kararlarında da belirttiği üzere, daha fazla insanın kooperatif iş modelinden haberdar olması için her düzeydeki ulusal okul müfredatına dahil edilmesi gerekmektedir.

28. Eğitim ve kapasite geliştirme girişimleri genellikle kooperatif yönetimi, yönetim, kooperatiflerde çalışma, insana yakışır iş, işbirliği değerleri, dayanışma, mutualizm, girişimcilik, kapsayıcılık, toplumsal cinsiyet eşitliği ve genç istihdamı alanlarında uygulanmaktadır.

29. Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı, talep üzerine kooperatifleri ve karar alma organlarını desteklemek için kapasite geliştirme çalışmaları düzenlemektedir. Departman, Eylül 2022'de Uganda Hükümeti ile işbirliği içinde, ortaklarına sağlık hizmetleri sunan veya gelecekte bu tür hizmetler sunmayı amaçlayan kooperatifler için bir çalıştay düzenlemiştir. Çalıştay sonucunda Uganda'da uygun fiyatlı ve kaliteli sağlık hizmetleri sunumunun artırılmasına yönelik bir eylem planı geliştirilmiştir. Departman tarafından 2021 yılında Brezilya Hükümeti ile işbirliği içinde Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay ve (Bolivar Cumhuriyeti) Venezuela'dan kooperatif karar alma organlarının liderleri ve kooperatiflerin hükümet düzenleyicileri için düzenlenen bir başka eğitim çalıştayının katılımcıları, kooperatiflerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmada ülkeleri nasıl destekleyebilecekleri konusunda bir eylem planı geliştirmişlerdir.

30. Amerika Birleşik Devletleri Denizaşırı Kooperatif Geliştirme Konseyi, 70'ten fazla ülkede kooperatiflerin kapasitelerinin geliştirilmesine odaklanan kalkınma projeleri hayata geçirmekte ve kooperatif araştırmaları, eğitimi ve fikirlerin yaygınlaştırılmasına odaklanan, yerel araştırmacılar ve kooperatif geliştirme kuruluşlarıyla yakın işbirliği içinde çalışan Uluslararası Kooperatif Araştırma Grubunu yürütmektedir. Araştırma, kanıta dayalı karar alma süreci için veri sağlamakta ve faydalanıcıların kendileri tarafından yönetilen kapsayıcı, geniş tabanlı büyüme konularında diyalogun sağlanması için bir platform oluşturmaktadır.¹⁶

31. ILO tarafından 2005 yılında yayınlanan Kooperatiflerin Kadın Liderleri için Liderlik Eğitimi Kılavuzu, ILO'nun toplumsal cinsiyet analizi, eşitlik ve kalkınma araçlarından yararlanmaktadır. Konular genel olarak kooperatifçiliğin temelleri, toplumsal cinsiyet duyarlılığı ve öz-dönüşüm, liderlik, zorluklarla başa çıkma, organizasyon ve işletme yönetimi konularını kapsamaktadır.¹⁷ ILO ayrıca kooperatifler ve daha geniş sosyal ve dayanışma ekonomisi kuruluşları hakkında kapasite geliştirme ve eğitime yönelik çeşitli çevrimiçi kaynaklara sahiptir.¹⁸

32. Afrika Kooperatif Tasarruf ve Kredi Birlikleri Konfederasyonu, birliklerinin yönetim kurulu üyeleri, yönetimi ve personeli için düzenli eğitim ve öğretim etkinlikleri düzenlemektedir. Eğitim, bölgesel kültürel ve ekonomik dinamikleri göz önünde bulundurarak kooperatif iş modeli aracılığıyla üyelerinin yaşamlarını iyileştirmeye devam etmelerini sağlamak amacıyla personelin becerilerini geliştirmeye hizmet etmektedir.

33. Ruanda Kooperatifçilik, Girişimcilik ve Mikrofinans Enstitüsü, kooperatif liderleri ve yöneticilerine, kooperatif toplulukları ve mikrofinansın yönetimi ve yönetimi konusundaki

¹⁶ Judith A. Hermanson ve Susan Schram, "From the ground up: partnership with cooperatives on locally led development" (Sıfırdan başlayarak: yerelde kalkınma için kooperatiflerle ortaklık) (Denizaşırı Kooperatif Geliştirme Konseyi, 2022).

¹⁷ Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), *Kooperatiflerin Kadın Liderleri için Liderlik Eğitimi El Kitabı* (Uluslararası Çalışma Ofisi, Cenevre, 2005).

¹⁸ Kooperatifler ve daha geniş sosyal ve dayanışma ekonomisi kuruluşları hakkında kapasite geliştirme ve eğitim için ILO kaynakları, şu adresten erişilebilir: www.ilo.org/global/topics/cooperatives/areas-of-work/WCMS_628372/lang--en/index.htm.

becerilerini geliştirmeleri için kısa süreli kurslar sunmaktadır. Kenya ve Birleşik Tanzania Cumhuriyeti, lisansüstü seviyeye kadar uygulamalı ve akademik dersler sunan işbirliği üniversitelerine sahiptir.

C. Unsur 3: işbirliği kültürü

34. Kültürel hususlar tarihsel ve sosyal etkenlerle bağlantılı olup kooperatifler için elverişli ortamı şekillendirmektedir. Hofstede'nin kültürel değerler ve normlar boyutlarını kullanarak, hangi ülkelerin ve toplumların kooperatiflerin gelişimine daha elverişli olduğunu analiz etmek mümkündür.¹⁹ Buradan çıkarılabilecek önemli sonuçlardan biri, belirli bir ülkede kooperatif modelinin başarı ya da başarısızlık derecesinin, kurumların normlar, değerler, tutumlar, kurallar, alışkanlıklar ve rutinler yelpazesinin neresinde yer aldığına ve kurumsal çevrenin kesişen tarihi, sosyal, kültürel, yasal, siyasi ve ekonomik unsurlarına bağlı olduğu hususudur.

35. Hofstede modelinde güç mesafesi, bireycilik, belirsizlikten kaçınma, erillik, uzun vadeli yönelim ve hoşgörü olmak üzere altı ulusal kültür boyutu ortaya konmaktadır. Güç-mesafe boyutunun merceğinden bakıldığında, kooperatiflerin savunmasız ve dezavantajlı nüfusların eşitsiz güç dağılımını kabul etmediği ve bir miktar söz ve eylem sahibi olduğu ülkelerde daha başarılı olması muhtemeldir. Belirsizlikten kaçınma bağlamında, birçok insanın sosyal ve ekonomik belirsizlik tehdidi altında olduğu durumlarda, başarı karşılıklı güven ve işbirliğine dayalı olduğu için kooperatiflerin gelişme olasılıkları daha düşüktür.

36. Topluluk bağlarının zayıf olduğu ve insanların esas olarak kendilerine ve ailelerine bakmalarının beklendiği ülkelerde, kooperatiflerin gelişme olanakları daha azdır. Bunun tersi de söz konusudur, özellikle de toplumsal cinsiyet eşitliğinin yüksek olduğu durumlarda. Kooperatifler için kısa vadeli kâr maksimizasyonunun aksine uzun vadeli yönelim önemlidir. Bir kooperatif çatısı altında çalışmak işbirliğini de teşvik eder, çünkü kooperatifin temel ilkelerinden biri her ortağa eşit söz hakkı tanıyan demokratik özyönetimdir. Dolayısıyla bu işbirliği kültürünün giderek yaygınlaşması ve daha geniş toplumsal normlara etki etmesi mümkündür.

D. Unsur 4: fonlama ve finansman

37. Kooperatif finans kuruluşları ile diğer kooperatif türleri arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi ve yeni finansman kaynaklarına erişimin sağlanması, kooperatiflerin büyümesi ve gelişmesi için hayati önem taşımaktadır.

38. Kredi itibarının tespiti, küçük çiftçiler gibi küçük kooperatiflerin başarıyla ve büyük ölçekte finanse edilmesinde kilit öneme sahiptir. Finansal teknolojiler bu konuda önemli bir rol oynamaktadır. Hindistan'da bir deep-tech (derin teknoloji) karar istihbarat şirketi olan Sat Sure Sage, küçük çiftçilerin yetiştirdikleri ürün geçmişi, arazi kayıt detayları ve bankalarla daha önceki ilişkileri gibi bilgilere dayanarak kredi veren kurumların tarımsal krediler hakkında karar vermelerine yardımcı olan uygulamalar geliştirmiştir. Şirket, gerekli tüm bilgileri hızlı bir şekilde bulmak için uydu verileri ve konum istihbaratı ile yapay zekâyı kullanmakta ve kredi verenlerin çiftçi başına operasyonel maliyetlerini azaltırken ölçeklerini büyütmelerine ve çok daha fazla çiftçiye hizmet vermelerine olanak sağlamaktadır.

39. Merkezi Hollanda'da bulunan çok uluslu bir kooperatif bankası olan Rabobank, Kolombiya, Etiyopya ve bazı Batı Afrika ülkelerinde finansal katılımı artırmak için kooperatif finans kurumlarını güçlendirmeye yönelik bir program yürütmektedir.

¹⁹ Hans Groeneveld, *Kooperatif İşleri Raporu: Metodoloji ve 33 ülke için keşif amaçlı uygulama* (Uluslararası Kooperatifler Birliği, 2016).

Program Kolombiya'da, daha fazla verimlilik ve bilgi paylaşımını teşvik ederek küçük firmaları entegre etmek amacıyla ulusal kooperatif finans kurumları federasyonu ile çalışmaktadır. Program, Batı Afrika'da kooperatif finans kuruluşlarının 4 milyondan fazla ortağa rekabetçi finansal ürün ve hizmetleri nasıl sağlayabileceği konusuna odaklanmaktadır. Program, Etiyopya'da ölçek ekonomilerine ulaşmak ve hizmet sunumunu iyileştirmek amacıyla işbirliğinin artırılmasını ve dijitalleşmeyi desteklemektedir.

40. Dünya Kredi Birlikleri Konseyi'nin birkaç uluslararası finansal kapsayıcılık projesi bulunmaktadır; bunlardan biri, bir personelin bankacılık ve finansal hizmetleri doğrudan sağlamak için dijital teknolojilerle hizmet almayan ve yetersiz hizmet alan kırsal toplulukları ziyaret ettiği bir saha çalışması bankacılık aracını kullanmaktadır.²⁰ Dünya Kredi Birlikleri Konseyi'nin üyeleri arasında 118 ülkede faaliyet gösteren 84.000'den fazla kredi birliği, 375 milyon üye ve 3,2 trilyon dolarlık varlık bulunmaktadır. Sahra-altı Afrika'da ticari finansmana erişimin sınırlı olması nedeniyle yaklaşık 100 milyon kişi topluluk temelli tasarruf ve kredi yöntemlerini kullanmaktadır.²¹

41. Kooperatiflerin krediye erişiminin desteklenmesine ilişkin diğer örnekler arasında Portekiz'deki sosyal ekonomi destek programı ve sosyal ekonomi geliştirme destek programı yer almaktadır. Bu programlar, işletme başına azami 100.000 Euro finansmanla 12,5 milyon Euro'luk sübvansiyonlu bir kredi imkânı sunmaktadır. Meksika'daki Ulusal Sosyal Ekonomi Enstitüsü tasarruf, kredi, sigorta ve diğer finansal hizmetlere erişimi desteklemektedir. 2019 yılında 238 tasarruf ve kredi kooperatifine toplam 264,6 milyon Peso tutarında 830 hibe dağıtmıştır. Ekvador Hükümeti, Üretim, Dış Ticaret, Yatırım ve Balıkçılık Bakanlığı aracılığıyla, kooperatifler için ulusal garanti fonunu güçlendiren ve onları özel bankalar da dahil olmak üzere finansman kaynaklarıyla buluşturan özel bir finansman programı geliştirmiştir.²²

E. Unsur 5: ağlar ve ortaklıklar

42. Kooperatifler, çok paydaşlı ortaklıkların yanı sıra devlet kurumları, eğitim ve araştırma kurumları, özel araçlar, uluslararası kuruluşlar ve diğer kooperatif grupları ve ağları ile ikili işbirliği yapmaktadır.

43. Kooperatif ağları, kooperatif kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır, ancak koordine edilmeleri ve sürdürülmeleri her zaman kolay değildir ve bu nedenle odaklanmış dikkat ve özel kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Sosyal dayanışma ekonomisi içinde ve ötesinde işbirliği ve ortak çalışmanın etkisi, hem kooperatif ekonomilerinin inşası hem de sürdürülebilir sistemlere ulaşmaya yönelik potansiyel yollarla ilgili geniş kaygıların ele alınması açısından önemlidir.

44. Latin Amerika, Afrika ve Asya'daki yerli topluluklar, kooperatif iş modelini sürdürülebilir ekonomik kalkınma için bir araç olarak kullanmakta, özerklik ile yerel çevre ve kültürlerini korumaktadır. Kooperatifler arası ve sosyal dayanışma ekonomisi iş ağları aracılığıyla, daha sanayileşmiş ülkelerle adil ticaret yapmaktadırlar. Değer zinciri boyunca ilişkiler, ekonomik, sosyal ve kültürel ortaklıklar kurarak karşılıklı yardımlaşma, demokrasi, eşitlik, hakkaniyet ve dayanışma gibi ortak değerlere dayanmaktadır.

²⁰ Bakınız www.woccu.org/documents/preview/11-5_Field_Officer_Banking_tool_V6.

²¹ Uluslararası Çalışma Örgütü, *Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi Aracılığıyla 2030 Gündeminin İlerletilmesi* (ILO, Cenevre, 2022)

²² Nazik Beishenaly tarafından sosyal kalkınmada kooperatifler konulu uzman grubu toplantısı için hazırlanan "Kooperatifler için girişimci ekosistemler" başlıklı rapor, 30 Mayıs-1 Haziran 2023.

45. Örnekler arasında 1993 yılında bir çiftçi kooperatifi olarak kurulan Gana'daki Kuapa Kokoo Kooperatif Kakao Çiftçileri ve Pazarlama Birliği Limited Şirketi yer almaktadır. 1997 yılında ortaklar kendi çikolata şirketlerini kurma kararı almış ve ertesi yıl Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nda sivil toplum örgütü ve Kuapa Kokoo'nun ortak sahipliğinde Day Chocolate Company (Divine Chocolate) kurulmuştur. Divine Chocolate Şirketi ve Kuapa Kokoo Kooperatif Kakao Çiftçileri ve Pazarlama Birliği Limited Şirketi, yirmi yıl boyunca çiftçilerin sektörde söz sahibi olmalarını ve kaliteli eğitime erişimlerini sağlamak ve kuruluşun demokratik yönetişimini kolaylaştırmak amacıyla birlikte çalışmıştır. Kuapa Kokoo Kooperatif Kakao Çiftçileri ve Pazarlama Birliği Limited Şirketi, günümüzde Gana'dan ihraç edilen kakaonun önemli bir bölümünü üreten, yaklaşık 100.000 ortaklı, gelişen bir kuruluştur.²³

46. Bir başka örnek de Meksika'nın Chiapas Bölgesinde kahve, bal ve diğer emtiaların değer zincirinde yüzlerce aileyi ve yaklaşık 100 işçiyi bir araya getiren beş Yerli sosyal dayanışma ekonomisi işletmesinden oluşan Yomol A'tel'dir (Meksika). Ortaklarından ikisi kahve ve bal çiftçilerine ait Tsumbal Xitalha SPR (Kırsal Üretim Kooperatif Topluluğu) ve yerli bitkilerden sabun ve hijyenik ürünler üreten bir kadın kooperatifi olan Jun Pajal Otanil SC PR'dir. Yomol A'tel, dayanışma ve birlikte çalışma unsurlarını Yerli bağlamına ve kültürüne uygun bir şekilde uygulayan bu girişimler için bir şemsiye örgüttür.

1. Vaka çalışması 1: Girişimcilik ekosistemi çerçevesinde Mondragon

47. Mondragon, 2021 yılında 11,5 milyar Euro'yu aşan toplam satışlarıyla dünyanın en büyük endüstriyel kooperatif grubudur. Grup, 80.000'in üzerinde çalışana istihdam sağlayan 95 kooperatiften oluşmaktadır.

48. Grubun geçmişi 1941 yılına, Katolik bir rahip olan José Maria Arizmendiarieta'nın İspanya iç savaşı nedeniyle harap olmuş İspanya'nın Bask Bölgesi'ndeki küçük Mondragón kasabasına gelişine kadar uzanmaktadır. Bu kişi, nüfusa temel beceriler kazandırarak insana yakışır işler yaratılmasına yardımcı olmak amacıyla bir çırak okulu kurmuştur. Güçlü uyum duygusu günümüzde de devam etmekte ve grupta ödenen en yüksek maaşın en düşük maaşın altı katından fazla olmamasının zorunlu kılındığı ücret yapısıyla da kendini göstermektedir.

49. **İşbirliği kültürü.** İç savaş sonrası dönemde görüldüğü üzere, ortak sorunların çözümüne yönelik işbirliği ve dayanışma ruhu genellikle kriz dönemlerinde güçlenmektedir. Bölge, o dönemde kendi dili ve köklü gelenekleri olan Bask kolektif kimliğinden kaynaklanan bir topluluk hissine sahipti. Geleneğin büyük bir kısmı tarım sektöründen kaynaklanıyordu, zira çoğu zaman topluluğun diğer üyeleriyle işbirliği içinde daha verimli bir şekilde yapılabilecek büyük işler mevcuttu.

50. Ayrıca İspanya Anayasası (1978) da kamu makamlarına kooperatifleri teşvik etme görevini yüklemiştir. Mondragon tecrübesi, kooperatiflerin ilk önce kurulup gelişebileceğini, ardından da ölçek büyütme ve daha fazla büyüme fırsatı sunmak için elverişli bir ortam yaratılabileceğini göstermektedir. Bu kooperatif tarihi bir gereklilikten doğmuş ve büyümesi yasamayla etkilemiş, bölgenin yakın kültürel uyumu da önemli bir itici güç olmuştur.

51. **Ağlar ve ortaklıklar.** Mondragon kurumunun geniş kooperatif ağı birbirleriyle yakın ortaklık içinde çalışmaktadır. Kurumun Lagunaro adı verilen bir sosyal dayanışma sistemi bulunmaktadır ve bu sistemin işlevlerinden biri, bir kooperatifin küçülmesi veya kapanması

²³ Sonja Novkovic tarafından sosyal kalkınmada kooperatifler konulu uzman grubu toplantısı için hazırlanan "Kooperatifler arası işbirliği ve değer zincirleri üzerindeki etkisi" başlıklı rapor, 30 Mayıs-1 Haziran 2023.

durumunda ağ içindeki çalışanları iş fırsatlarıyla eşleştirmektedir. Mondragon ayrıca dünya çapında 150'den fazla ülkede ofisler açmış ve endüstriyel operasyonlar kurmuştur. Uluslararası operasyonlar, Mondragon'u uluslararası pazarlara ve tedarik zincirlerine daha da yakınlaştırarak kurumun rekabet gücünü artırmıştır.

52. **Eğitim ve öğretim.** Mondragon, hem Lanke Kooperatif Çalışmaları Enstitüsü'ndeki üniversitenin hem de Otorita Yönetim ve Kooperatif Geliştirme Merkezinin kilit bir rol oynadığı kooperatif eğitime sahiptir. Kooperatif yönetişimi, üniversite tarafından geliştirilen girişimcilik modeli örneğinde olduğu gibi, modelin düzgün bir şekilde yönetilmesini sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Tüm yöneticiler ile yönetim ve sosyal konseyler, kooperatifin düzgün işleyişini sağlamak için farklı aşamalarda kooperatif eğitiminden geçmektedir.

53. **Fonlama.** Mondragon'da, 1960 yılında kurulan ve misyonu sanayi kooperatiflerine sosyal, ekonomik ve ticari hizmetler sağlamak olan Caja Laboral başta olmak üzere birçok finansal hizmet bulunmaktadır. Mondragon Kuruluşu, 1991 yılında işletmeleri yeniden yapılandırmak ve ortaklara finansal hizmetler de dahil olmak üzere ortak hizmetler sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ayrıca, Mondragon Yatırımları, Mondragon Tanıtım Fonları ve Mondragon Vakfı gibi yeni iş girişimlerini teşvik etmek için birçok ortak fon kurulmuştur.

54. Sonuç olarak Mondragon, dünyanın en büyük kooperatifler grubu haline gelmiş ve bir kooperatif ekosisteminin tüm temel unsurlarını bünyesinde barındıran başarılı bir ekosistem yaratmıştır.

2. Vaka çalışması 2: girişimcilik ekosistemi çerçevesinde kibbutzim

55. İlk kibbutz 1910 yılında çok amaçlı bir kooperatif topluluğu olarak kurulmuş olup, günümüzdeki kibbutz hareketi 1999 yılında kurulmuştur ve İsrail genelinde ülkenin tarımsal üretiminin yüzde 66'sını gerçekleştiren 279 kibbutzimi bünyesinde barındırmaktadır. Bunların, kibbutz gelişimi ve yönetimi, sosyal hizmetler ve eğitimle ilgili rehberlik de dahil olmak üzere ortaklarına sosyal, siyasi ve rehberlik hizmetleri sağlamak ve ittifaklar ve ortaklıklar geliştirmek ve sürdürmek gibi iki ana işlevi bulunmaktadır.²⁴

56. **Politika ve düzenleyici çerçeve.** Geleneksel eşitlikçi kibbutzdan güncel kibbutz modeline geçiş, destekleyici ve kolaylaştırıcı bir düzenleme yapılmasını gerektirmiştir. Geçiş yılları boyunca kibbutz hareketinin rolü, yeni oluşturulan ve gelişen iç çerçeveleri güncellenmiş bir düzenleyici temelle uyumlu hale getirmek olmuştur. Hareket, güncel hale getirilen kibbutzun yasama sürecine katılmış ve sonuçlarının kibbutzimplere aktarılmasına aracılık etmiştir. Hareket, temsil rollerinin bir parçası olarak, kibbutzimplerin belediye, sosyal, tarımsal ve ekonomik yapıları gereği tabi oldukları çeşitli düzenleyici çerçevelere göre iç ve dış taleplere ve değişikliklere yanıt verme kabiliyetlerini artırmak için politika ve düzenleyici girişimleri desteklemektedir.

57. **Eğitim, beceri ve bilgi birikimi.** Çok kuşaklı kooperatifler ve topluluklar olarak, yeni ortakların bağlılığına ve ortaklarının beceri ve bilgi birikimine dayanan kibbutz hareketi, bireysel kibbutz karar vericileri ve ortaklarına yönelik bilgi üretimi ve dağıtımını mümkün kılmaktadır. Öğrenme araçları bilgi, deneyim ve ihtiyaçlara dayalı olarak oluşturulmakta ve kibbutzimplerin ortaklarının, karar vericilerin ve profesyonel pozisyon sahiplerinin çalışmaları yoluyla çeşitli iç öğrenme süreçlerini uygulamalarına olanak sağlamaktadır. Bölgesel işletmeler hükümetin tarım politikalarına aracılık etmekte ve mesleki kursların ve meslek gruplarının oluşturulması ve kurulmasında kibbutz hareketi ile işbirliği yapmaktadır.

²⁴ Merav Niv tarafından sosyal kalkınmada kooperatifler konulu uzman grubu toplantısı için hazırlanan "İsrail kibbutz hareketinde girişimcilik ekosistemindeki yapılandırmalar: sosyal ve ekonomik değer yaratma" başlıklı makale, 30 Mayıs-1 Haziran 2023.

58. **Pazar ortamı.** Ekonomik bir oluşum olarak kibbutz, sürekli gelişim ve iyileştirme gerektiren bir pazar ortamında faaliyet göstermektedir. Kibbutzim'in tarımsal gelenekleri ve mevcut altyapıları, gıda teknolojisi ve tarım teknolojilerinde aşamalı, sürdürülebilir ve radikal inovasyonlar yapılması için doğal bir temel teşkil etmektedir. Hem bölgesel işletmeler hem de kibbutz hareketi, inovasyon merkezleri, hızlandırıcı kuruluşlar ve kuluçka merkezlerinin yanı sıra endüstriler ve bilimsel araştırma merkezleriyle ortaklıklar yoluyla sürdürülebilir ve rekabetçi büyüme mekanizmaları oluşturma konusunda kibbutzlimlere destek sağlamaktadır.

59. **Kültür.** Kibbutz hareketi, güncellenmiş kibbutz modelinin istikrar kazanmasının ardından 2019 yılında kibbutz kimliğinin temel bileşenlerini kavramsallaştırmaya odaklanmıştır. Kibbutz hareketi, COVID-19 salgınının tüm dünyada ve İsrail'de patlak vermesinin ardından, salgının kibbutzim ve ortakları üzerindeki etkisini tespit etmek ve değerlendirmek amacıyla çevrimiçi anketler düzenlemiştir. Anket sonuçları, değer odaklı kibbutz kurumsal altyapısının kibbutz işlevlerinin sosyal uyumu, dayanışmayı, karşılıklı sorumluluğu, yerel liderliği ve aktif bir demokrasiyi muhafaza edip sürdürmesini sağladığını ve günümüzde kibbutzların temel değer ve ilkelerinin varlığını ve geniş anlamda geçerli olduğunu bir kez daha teyit ettiğini göstermiştir.

60. **Ağlar ve ortaklıklar.** İsrail toplumunun genelinde sosyal, kültürel ve eğitsel değer yaratmayı amaçlayan kibbutz hareketi, kültür dernekleri, üniversiteler ve müzelerle ortaklıkların yanı sıra yetişkin eğitimi, gönüllülük ve refahla ilgili programları hayata geçirmek için devlet kurumlarıyla işbirliklerini sürdürmeye odaklanmaktadır. Mevcut toplumsal altyapı, bir kibbutzun engelliler için toplumla bütünleşik ve destekli konutlar gibi sosyal programlara ve girişimlere ev sahipliği yapmasını ve bunları gerçekleştirmesini mümkün kılmaktadır. Kibbutzim'de doğan genç yetişkinler için gönüllülük fırsatları, kibbutz hareketinin eğitim departmanı ile çok sayıda sosyal yardım ve eğitim kuruluşu arasındaki işbirliğinin bir parçası olarak sağlanmakta, kibbutz hareketinin sosyal sorumluluk birimi ise sosyal gönüllülük ağlarını idame ettirerek kibbutz topluluklarını ve bireyleri gönüllülük faaliyetlerine katılmaya teşvik etmektedir.

IV. Kooperatiflere ilişkin veri ve istatistiklerin güçlendirilmesi

61. Dinamik bir girişimcilik ekosistemini desteklemek için kooperatiflerle ilgili istatistiki verilerin uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir olması kritik önem taşımaktadır. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı ve ILO tarafından 2018 yılında kooperatif istatistiklerine ilişkin kılavuz ilkelerin kabul edilmesi bu yönde atılmış önemli bir adımdır. Bu kılavuz, kooperatiflerle ilgili istatistiklerin ekonomi ve işgücü istatistiklerine ilişkin mevcut uluslararası standartlarla tutarlılık arz edecek şekilde derlenmesi için gereken kavramları, sınıflandırmaları, istatistiki birimleri ve tanımları açıklamaktadır.

62. ILO şu anda Kosta Rika, İtalya, Kore Cumhuriyeti, Türkiye ve Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti olmak üzere beş ülkede kılavuz ilkelerin pilot uygulamasını yapmak üzere bir girişim yürütmektedir. Ülkeler, kooperatifler konusundaki güçlü politikaları, bölgesel çeşitlilikleri ve çeşitli gelişmişlik düzeylerini temsil etmeleri temelinde seçilmiştir. Ana bulgulardan biri, kooperatiflerle ilgili ulusal istatistiklerin geliştirilmesinin, çok sayıda paydaş arasında etkili ortaklığı kolaylaştıracak güçlü bir ekosistem gerektirdiği yönündedir. Girişimin tüm sonuçları 2023 yılında düzenlenecek olan yirmi birinci Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansına rapor edilecektir.

63. Kılavuz ilkeler, kooperatiflerin 2030 Gündemine katkısını vurgulamak amacıyla kooperatiflerle ilgili daha fazla istatistik hazırlamak için net ve standart bir temel sağlamaktadır. Ancak, genel olarak kooperatiflere ilişkin kılavuz ve istatistiklerin önemi, ulusal istatistik ofisleri ve kooperatifler de dâhil olmak üzere paydaşlar tarafından yeterince bilinmemektedir. Uluslararası kuruluşların kooperatiflerle ilgili istatistiklerin geliştirilmesini daha fazla teşvik etmesi ve desteklemesi de önem taşımaktadır. Örneğin, kılavuzun içeriğinin, Ulusal Hesaplar Sisteminde kâr amacı gütmeyen kurumlara ilişkin El Kitabı gibi temel Birleşmiş Milletler belgelerine dahil edilmesi gerekmektedir.

V. Sonuçlar ve tavsiyeler

64. Kooperatiflerin kadınlar, gençler, yaşlılar, engelliler ve Yerli Halklar da dahil olmak üzere tüm insanların ekonomik ve sosyal gelişimini desteklediği ispat edilmiş bir gerçektir. Sosyal kapsayıcılığa ve yoksulluk ile açlığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunurlar. Pek çoğu, özellikle sosyal ve ekonomik kriz dönemlerinde dirençli olduklarını göstermiştir. Ayrıca sosyal kalkınma, ekonomik kalkınma ve çevrenin korunması olmak üzere üç boyutta sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedirler. Üye Devletler kooperatifleri sürdürülebilir kalkınma için kilit ortaklar olarak kabul etmiş olsalar da kooperatifler genel ekonomik ve sosyal politika ve uygulamalarda, potansiyel katkılarına kıyasla nispeten küçük bir rol oynamaya devam etmektedir.

65. **Kooperatiflerin başarılı ticari işletmeler olarak desteklenmesi ve güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınmayı destekleme ve ekonomik ve sosyal refahı artırma kabiliyetlerini artıracaktır. Bu rapor, kooperatifleri potansiyellerini gerçekleştirmeleri yönünde desteklemenin bir yolu olarak girişimcilik ekosistemi yaklaşımını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Üye Devletler aşağıdaki politika tavsiyelerini değerlendirmek isteyebilirler:**

(a) **Hükümetler, girişimcilik ekosistemi yaklaşımını kullanarak başarılı ticari işletmeler olarak kooperatiflere destek sağlamalı ve kanıta dayalı politikalar için sağlam bir temel oluşturmak amacıyla farklı coğrafi ortamlarda ve farklı sosyal ve ekonomik sektörlerde kooperatifler için elverişli ekosistem hakkında daha fazla araştırma yapılmasını desteklemelidir;**

(b) **Hükümetler, kooperatiflerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının uygulanmasındaki rolüne ilişkin kapsamlı ve uluslararası karşılaştırılabilir veri toplama kapasitelerini güçlendirmeye devam etmeli, kooperatif istatistiklerine ilişkin kılavuz ilkeler gibi mevcut metodolojilere atıfta bulunarak kooperatifleri ulusal ekonomik faaliyetlere ilişkin ölçümlere dâhil etmelidir;**

(c) **Hükümetler, bir ülkenin gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak, ulusal kalkınma planlarına ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları raporlama süreçlerine entegrasyon yoluyla ve kooperatifleri sosyal ve ekonomik politikalara ilişkin ulusal istişarelere dahil ederek ve de sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin üst düzey siyasi oluşum için sunulan gönüllü ulusal değerlendirmelerde katkılarını vurgulayarak kooperatiflerin sahip olduğu potansiyeli desteklemelidir;**

(d) **Birleşmiş Milletler sistemi ve kooperatifçilik konularında çalışan diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlar, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için kooperatiflerin sürekli büyümesini teşvik etmek amacıyla politika analizi, teknik destek ve kapasite geliştirme yardımı sağlamaya devam etmelidir.**